

Iñaki Lasagabaster Herrarte

Eusko Legebiltzarraren
autogobernuaren inguruko komisioan
aurkezturiko lana

Euskal Herriko etorkizun politikorako oinarri juridikoak

Euskal Herriko etorkizun politikorako oinarri juridikoak

Iñaki Lasagabaster Herrarte

Eusko legebiltzarraren autogobernuaren inguruko komisioan aurkezturiko lana

EDUKINAK

- 5 1. Euskal Herria subjektu historiko gisara**
- 6 2. 1978ko Espainiako Konstituzioa (EK):
noiz eta nola eratu zen. Euskal Herria eta 1978ko Konstituzioa**
- 7 3. EAEko Autonomia Estatutua: ezaugarriak.**
- 7 4. Autonomiaren eta bere arazoen bilakaera:
ereduaren kategoria juridikoen inguruko arrazoibidea.**
- 8 5. EAEko Autonomia Estatutuaren hutsuneak
eta estatu federalarekiko dituen aldeak.**
- 10 6. Egungo egoera politikoa gainditzeko Euskal Herriak
behar duen prozesu politikoaren oinarrizko printzipio juridikoak.**
- 10 6.1 Eskubide kolektiboen eta norbanakoen eskubideen arteko
harremanari buruzko hainbat hausnarketa**
- 12 6.2. Oinarrizko zuzenbideak eta diskriminazioa.**
- 12 6.3. Eta gai hauei nazioarteko ikuspegitik begiratuta, zer?**
- 14 7. Ondorio gisara.**
- 16 BIBLIOGRAFIA**

Aurkezpena

Xabier Anza Olarra

Administrazio Zuzenbideko katedraduna da Iñaki Lasagabaster Euskal Herriko Unibertsitatean. ELAko militante dugu, Manu Robles Arangiz Fundazioarentzat eta sindikatuarentzat hainbat lan aipagarri argitaratu dituenaz azken urteotan. ELAko militantzia trebatzeko hainbat hitzaldi eta konferentzia ere emana da. Eusko Legebiltzarreko Autogobernu Batzordean berrikitan eskainitako hitzaldia jaso dugu honako txosten honetan. Espainiako Konstituzioa eta Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutua zein testuinguru historikotan sortu ziren azaltzen du lehenbizi Lasagabasterrek. Konstituzioa zein Estatutua sorrarazi zituzten eskakizun politikoak bideratzeko bi testu horiek izan zituzten oztopo eta mugak dakarzkigu gogora testuak, baita Estatuaren lurralde-egituraketa politikoak finkatzeko izan ziren zailtasunak ere.

Hogei urte hauetan autonomiaren garapenari jarri zaizkion trabak ere aztertu ditu Lasagabasterrek, labur antzean. Estatutuak dituen ahalmenak kontuan hartzekoak direla dio testuaren egileak, baina, aldi berean, haren alderdirik ahulena ere nabarmentzen du: estatu-mailako araua izatea, alegia, Estatuak bere nahierara mugatu eta zedarritu dezakeena.

Gernikako Estatutuak Europako zenbait estatuk baino autonomia-maila handiagoa dakarrela dioen argudioa baliogabetzen du Lasagabasterrek jarraian. Hori da, hain zuzen, esparru politikoak ez aldatzeko zenbaitek erabili ohi duen argudioa. Alemaniako eredu federalaren eta Espainiako eredu autonomikoaren artean dauden alde handiak nabarmendu ditu txosten honen egileak.

Azkenik, gaur egungo egoera politikoa gainditzeko aukera lekarkeen prozesu politikoaren oinarrizko printzipio juridikoak zein lirartekeen ere aipatzen du Lasagabasterrek.

Bere aurreko lan guztiak bezalaxe, ELAko militanteek honako hau ere arreta handiz hartuko dutelakoan gaude, are gehiago erakunde osoa soberanismoaren edo burujabetzaren inguruko txostena eztabaidatzen ari den honetan.

Bihotzez eskertzen diogu Iñaki Lasagabasterri txosten hau argitaratzeko baimena eman izana.

Bilbon, 2002eko ekainaren 13an

Euskal Herriko etorkizun politikorako oinarri juridikoak

Iñaki Lasagabaster
EHU-UPVeko katedraduna

1. Euskal Herria subjektu historiko gisara.

Euskal Herritzat ezagutu izan dute gure herria historian zehar. 'Euskaldunak' deitura existitzea da egitate horren oinarri nagusi eta lehena. Bestalde, hala diote (badela euskal herririk, alegia) antropologian, etnografian eta historian aditu direnek. Herri izateak baditu, jakina, hainbat adierazgarri politiko. **Gureari dagokionez, oso gutxitan izan ditugu historian zehar euskal herritar guztiok bere itzalpean hartzen gintuzten erakundeak.**

Beste ikuspegi batetik begiratuta, berriz, beren ezaugarri propioak izan dituzte euskal erakundeek, euskaldun guztionak ez baziren ere. **Aro Modernoan, konstituzionalismoaren hastapenetan, bere kasako ikuspegia nabarmendu zuen Euskal Herriak estatu espainiarraren uztarritik ibiltzeko. Ondorioa:**

karlistadak. XIX. mendean hainbat bereizgarri zituen Euskal Herriaren eta estatu espainiarraren arteko lotura-sistemak. Horren adibide garbia da Kontzertu Ekonomikoak euskal erakunde publikoen esku-hartzearen erakusgarri eta finantzazio-sistema gisara irau izana.

XX. mendean, berriz, ez zen aukera handirik izan Euskal Herriaren nortasun historikoaz azterketa sakonik egiteko, II. Errepublikaren aurkako Francoren altxamendua eta Autonomia Estatutuaren iraupen laburra zirela medio.

Frankismoaren errepresioak hemen izan zuen gogortasun aparta eta horren kontrako erantzuna lirateke, beharbada, sasoi hartako Euskal Herriaren ezaugarriak. **Francoren diktadura amaitzean, modernizazio politikoari ekin zion estatu espainiarrak, baita nonahi ageri ziren askatasun-eskaerei nola edo hala**

erantzuteari ere. Eskaera horien artean zegoen autonomiarena.

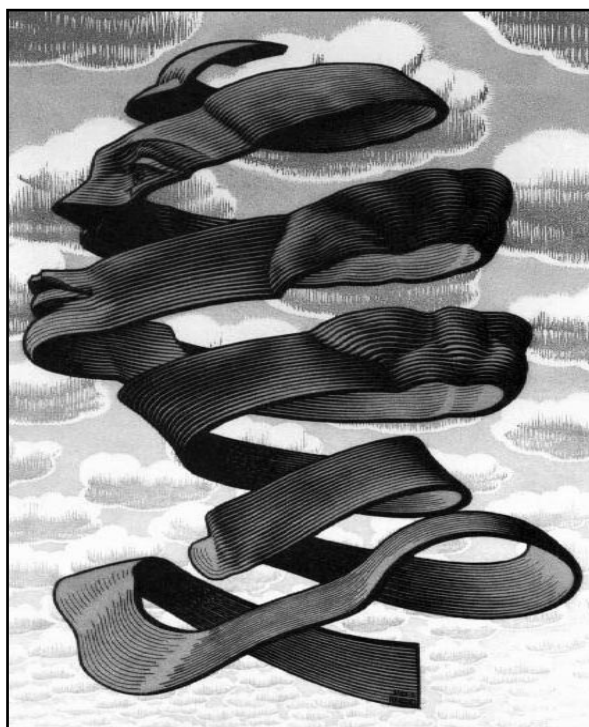
2. 1978ko Espainiako Konstituzioa (EK): noiz eta nola eratu zen. Euskal Herria eta 1978ko Konstituzioa.-

1978ko Espainiako Konstituzioa egin zutenean, artean ez zekien inork zein egitura politiko eman behar zitzaion estatuari. Demokrazia jaio berria zaintzapeko demokrazia zen, militarrei zeharka eta errezeloz etengabe begira zegoena. Diktaduraren trantsiziotik eta haren egituren erreformatik sortua zen sistema politiko berria, eta honakoa ekarri zuen ondoriotzat: aurreko erregimenean agintea izan zuen elite berak jarraitzea agintean. Bien bitartean, burokraziak eta erakunde publikoek (botere judizialak, poliziak, militarrek...) eguneroko lanean

jardun zuten, etorkizunak zer ekarriko zain betiere. Testuinguru horretan sortu zen Espainiako Konstituzioa, konpromisoaren alaba gisara sortu ere. Zenbait gairi buruz, ordea, gauzak ez zeuden batere argi, estatuaren lurralde- eta politika-egituratzeari buruzkoak batez ere. Estatuaren lurralde-egituraketari eskainiko dizkiogu, hain justu, hurrengo lerrook.

Lurralde-egituraketa federala edo autonomikoa duen estatu orok zehazten du bere araudian zein diren egitura horren osagaiak: estatuak, lander-ak, lurraldeak, autonomia-erkidegoak... Espainiako Konstituzioak ez du horrelako xehetasunik eskaintzen eta honakoxea dio soilik: autonomia-erkidegoak osatu ahal izango dituztela ezaugarri historiko bereak dituzten probintziek. **Zehaztasun gabezia horrek autonomia-erkidegoen bideratze-prozesu luzea ekarri zuen, baita arazo ugari ere erakunde horien antolakuntzan.**

Autonomia-erkidegoak zein ziren zehaztu ondoren eskumenen banaketari ekin zitzaion. Konplexutasun handiko prozesua izan zen hura. **Estatutuaren arabera eskuratzen dituzten eskumenak dituzte autonomia-erkidegoek.** Eskuratzen ez direnek, berriz, estatuaren eskumen-esparruan jarraitzen dute. Kategoria juridiko batzuen definizioa (oinarrizko gai edo legediaren baten oinarriak finkatzea, adibidez) edo autonomia-erkidego bakoitzari zegozkion eskumenen irismena zehaztea ere arazo bilakatu zen. Nolanahi dela ere, **1978ko Espainiako Konstituzioaren hutsune handiena beste**

honetan datza: estatuaren erakunde zentralen arautzean. Estatuaren lurralde-egituraketa erabat zehaztu gabe zegoenez, **erakunde zentralak lurraldeen islapenik gabe eratu ziren.** Senatuak, adibidez, lurralde-ordezkaritzaren ganbera den arren (teorian, bederen) ez dauka izaera horri dagokion eskumenik ez egiturarik. Beste horrenbeste Auzitegi Konstituzionalak. Bereziki aipagarria da alor horretan egitura osatuko edozein estaturen eta estatu espainiarraren artean dagoen aldea.

3. EAEko Autonomia Estatutua: ezaugarriak.

Testuinguru horretan egin zen, bada, Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutua. Oso azkar idatzi zen estatutuaren testua: egoera politikoa oso zaila zen, guztiz konplexua zen alderdien arteko adostasuna lortzea... eta erantzuna eman behar zitzaion horri guztiari. Espainiako Konstituzioa bozkatu zenean honako aldeko boto-portzentajeak jaso zituen Hego Euskal Herrian: % 27,75 Gipuzkoan, % 30,93 Bizkaian, % 42,33 Araban eta % 50,38 Nafarroan. Hala eta guztiz ere (eta kontraesankorra dirudien arren), Espainiako Konstituzio haren baitatik sortutako Autonomia Estatutua onartu zen EAEn.

1979an sartu zen indarrean Autonomia Estatutua. Honako gai hauetan zen bereziki esanguratsuak Estatutuaren edukia: Araba, Bizkaia eta Gipuzkoaren egituraketa politikoa ahalbidetu zuen; atea zabalik utzi zion (teorikoki, behintzat) Nafarroa

bertaratzeari, aldi berean Nafarroa eta EAEn bereizketa politikoa sakondu bazuen ere; eskumen-kopuru handia zuen; transferentzia-prozesuaren mende geratzen zen Estatutuaren garapena; estatuz kanpoko erakundeak islatzen ez dituen estatu bateko egituraketa politikoan jai zen autonomia; **estatu-mailako araua da EAEko Autonomia Estatutua eta, ondorioz, estatuaren mende dagoena nolabait (estatutua aldatzeko estatuko erakundeen oniritzia behar da...).**

4. Autonomiaren eta bere arazoaren bilakaera: ereduaren kategoria juridikoen inguruko arrazoibidea.

Muga handiak izan ditu erakunde autonomikoen garapenak. Hona hemen horien laburpena:

- **Transferitu gabeko gai-multzo handia dago oraindik ere eta ez dirudi horien inguruko adostasunik lortuko denik.** Eusko Legebiltzarrak egindako txosten batean ageri dira aipatu eskumenak.
- **Are gehiago: badirudi estatuak amaitutzat eman duela Estatutuaren garapena eta ez du ematen horretaz duen jarrera aldatzekotan denik.**
- **Judizializatu egin du estatuko gobernuak eskumenen banaketa eta mugatu egin ditu politika autonomikoak garatzeko aukerak.** Arauen indarraldiaren aurka Auzitegi Konstituzionalean aurkeztutako kontra egiteaz geroztik nabarmentzen da batik bat jokabide hori.

Autonomia Estatutua oso azkar idatzi zen: egoera politikoa oso zaila zen eta guztiz konplexua zen alderdien arteko adostasuna lortzea

- Oinarrizko legediaz egin den interpretazioak estatu mailako araubide oso zehatza eta zorrotza ekarri du, autonomia bakoitzari bere araubideak finkatzeko oso tarte txikia uzten diona.
- **Gai batzuen inguruko interpretazio oso zabala egin da.** Horren adibide dira 149.1.13 artikulua (oinarriei eta jarduera ekonomikoaren planifikazioari buruzko eskumenak arautzen dituena) eta 149.1.1 artikulua (Konstituzioak finkatutako eskubide eta betebeharreko espainiar herritar guztien berdintasuna bermatzen dituzten oinarrizko baldintzak arautzen dituena).
- **Beste kategoria batzuk, berriz, erabat argitu gabe daude, osagarritasun- eta lehentasun-printzipioak, adibidez.**
- **Batere eraginkortasunik ez du erakutsi Senatuak lurraldeen ordezkartza-ganbera gisara.**
- **Autonomia erkidegoen arteko hitzarmenak (lankidetza-federalismoaren adierazgarri gisara edo) zapuztu egin dituzte** bai mekanismo horien arauketak bai estatuaren jarrerak, ez baitu inondik ere nahi horrelakorik garatzerik.
- **Gobernuen arteko harreman-sistema alternatiboa bultzatu du estatuak 'arlokako konferentziak' deritzenen bidez, alor guztietan gainera:** erakundeen izaeran, osaeran, gaitzerrendan, deialdietan...

5. EAEko Autonomia Estatutuaren hutsuneak eta estatu federalarekiko dituen aldeak.-

Kritika horiek guztiak ukaezinak diren arren, estatu federalaren eta Autonomien Estatuaren artean ez dagoela alderik dio zenbaitek. Europako edozein lander edo eskualderena baino handiagoa dela EAEn autonomia esaten dute –ozenki– askok eta askok. Ez gatoz inondik ere bat irizpide horrekin. **Euskal Autonomia Erkidegoak mugapen nabarmenak –politikoak, batik bat– ditu estatu federalaren aldean.**

Hona hemen zein diren:

- **Euskal Autonomia Erkidegoa ez du inongo konstituziok egituratzen,** estatu-lege den Autonomia Estatutuak baizik. **Euskal erakundeek bere kasa erabaki litzaketan aldaketak eragotzi egiten ditu izaera horrek.** Bestetik, estatu espainiarrari EAEko gaitan noiznahi muturra sartzeko aukera ematen dio.
- **Estatuko legediak ez du ametitzen - praktikan, bederen- berak gidatzen ez duen autonomia erkidegoen arteko harreman-sistemaren garapenik.** Eta hala eta guztiz ere harremanik balego, zuzenbide pribatuko mekanismoen bidez garatu behar dira, botere publikoak gizaki edo erakunde partikularra bailiren.
- **Nazioartean esku hartzeko oso aukera mugatuak ditu Euskal Autonomia Erkidegoak.** Duela gutxi arte, gainera, oztopoak jarri dizkiote Jaurlaritzari kanpoan bulegoak zabaltzeko.

- Europako Batasunaren sorrerak, antolakuntza politikorako modu berria den aldetik, honakoa eskatzen du: estatuari buruzko orain arteko irizpideak aldatzea eta estatus propioa (ezberdina) onestea estatuaz beheko erakundeei, direla lander-ak, erregioak, autonomia-erkidegoak edo dena delakoa. Belgikako eskualdeek edo Alemaniako lander-ek baino aukera gutxiago eta txikiagoak ditu EAEk Europako Batasuneko politikan esku hartzeko.
- Hona zein dugun muga politiko nagusia: **estatuaren nagusitasuna edo aginpidea politika publikoen aldaketan** eta autonomia-erkidegoen partaidetza eza prozesu horietan. Ezinbestekoa dugu, beraz, konparazioa. Alemanian lander-etako ordezkariak erabakitzen dituzte hezkuntza-politikak eta horien aldaketak. Estatu espainiarrean, berriz, Hezkuntza Ministerioak erabakitzen ditu: autonomia-erkidegoek ez dute apenas esku-hartzerik zeregin horretan. Alemanian, lander-etan hautatzen dira unibertsitateetako irakasleak eta eskumen handia dauka horretan unibertsitate bakoitzak. Estatu espainiarrean, alderantziz: hautatze-prozesua erabat zentralizatzen duen erreforma egin berria da. Lander-ek EAEk baino askoz ere eskumen handiagoak dituzte hezkuntza-alorrean. Beste horrenbeste gertatzen da komunikabide sozialen, kulturaren, funtzio publikoaren eta antolakuntza administratiboaren alorretan.

- Azkenik, **Euskal Autonomia Erkidegoak ez dauka erreferendumik deitzeko ahalmenik**, ez behintzat Espainiako Konstituzioaren 92. eta 149.1.32. artikuluetan aurreikusitako zentzu eta irismenez. Esan beharrik ez zenbateko garrantzia leukakeen galdeketa-mekanismo horrek EAerentzat. Estatu federaletan, aldiz, inork zalantzan jartzen ez duen eskuduntza da erreferendumak deitzekoa.

Ez naiz luzatuko gai hauen inguruan, nire aurretik mintzatu diren hizlariak luze eta zabal arituko baitziren horretaz guztiaz. Interesgarriagoa litzateke, nire ustez, beste honetaz hausnarketa egitea: egungo egoera politikoa gainditzeko Euskal Herriak behar duen prozesu politikoaren oinarrizko printzipio juridikoez.

6. Egungo egoera politikoa gainditzeko Euskal Herriak behar duen prozesu politikoaren oinarrizko printzipio juridikoak.

Ikuspegi juridikotik begiratuta, hainbat printzipio eta eskubide juridikori buruz alde bakoitzak duen irizpideari estu lotuta dago egungo euskal egoera politikoa. Eskubide kolektiboek eta horiek norbanakoen eskubideekin duten loturaz egin behar da, bereziki, hausnarketa patxadatsua.

6.1 Eskubide kolektiboen eta norbanakoen eskubideen arteko harremanari buruzko hainbat hausnarketa

Eskubide kolektiboak onartzeak norbanakoen eskubideak hondatzea lekarkeela maiz aipatu izan da aspaldi honetan. "Gizarteak norbanakoen eskubideak bakarrik hartu behar ditu aintzat, tribalismora itzuliko baikin bateke bestela", dio zenbaitek. Planteamendu horien goresle handienetako batek dioenez, "Hona hemen sakoneko gaia: ustezko eskubide horiek nazioarteko erakundeetan aldarrikatzeko benetako ARRAZOIA zein ote den. Gizakiak are libreago egiteko ote, edo natibismo tribaletan, teokrazietan, integrismoetan eta nazionalismoetan agintzen dutenen homogeneotasun ideologiko eta mendekotasun-exijentziekin bateragarri gerta daitezten? Ez ote dira ustezko eskubide kolektibo horiek tirania sozialei amore emateko ahalegina, oreka demokratikoari eusteko asmoz edo tirania

politikoa ezabatzeko asmoz egindako kontzesioa?.

Argudio baina erretorika gehiago ageri dute planteamendu horiek, mehatxuak arrazoiak baino gehiago. Balirudike izaki abstraktu gisara, testuinguru orotatik kanpo, dauzkagula eskubideok gizakiok. Balirudike, halaber, estatua ez dela existitzen, gizaki izate hutsagatik erabiltzen ditugula gure eskubideak herritarrok.

Ahantzi egin bide zaie Savater jaunari eta enparauei gure eskubide gehienak ez ditugula erabiltzen gizaki izateagatik, estatu jakin bateko herritar izateagatik baizik.

Eskubideak erabili ahal izateko erabiltzailearen presentzia fisikoa nahitaezkoa da. Magrebiar batek, adibidez, hainbat eskubide izan ditzake espainiar ordenamendu juridikoan, estatu espainiarrean badago –eta legez badago– betiere. Estatu espainiarrera heltzerik ez badauka, zein eskubide dagozkio? Hona, beraz, galdera: zer dela-eta, zein eskubide edo printzipioren zientean galarazten zaio Estatu espainiarrera sartzea? Ez al zaio estatu-soberania edo burujabetzaren izenean galarazten? Eta ez al da estatu-burujabetza eskubide kolektiboa? Zer da, bada, estatua (juridikoki, bederen), bere herritarren interesen eta borondatearen adierazpena baino, dagozkien ordezkapen-formulen bitartez egituratuak?

Eskubide kolektiboek eta norbanakoenek ez dute zertan elkarrekiko independente izanik; ez dago batzuk aztertzerik bestek alboratuak. Elkarren osagarri dira eskubide kolektiboak eta norbanakoenak,

bai horien ahalmen guztiak garatu ahal izateko, bai teorikoki (eskubide horien izaera bera arrazoitu nahi bada behintzat). Ez dago norbanakoen eskubiderik eskubide kolektiborik gabe. **Gizakion alderdi soziala –ezinbestekoa, inondik begiratura ere– ahantzita eta baztertuta erabiltzea eskubideak ez da zentzuzkoa. Izan ere, gizartearen bertan garatzen eta erabiltzen ditugu eskubide gehienak herritarrok.**

Boto-eskubidea, adibidez, estatu jakin batean gauzatzen dugu. Estatu hori beste estatu baten mende badago, ez dago boto-eskubiderik. Herritarren askatasuna eta estatuaren independentzia bermatu gabe –hau da, eskubide kolektibotzat hartzen ez bada– ez dago gauzatzerik boto-eskubidea.

Erljio-askatasunerako eskubidea onartzen bada, bi gauza onesten dira aldi berean: herritar bakoitzaren (norbanakoaren) eskubidea eta erlijio-komunitate batena (eskubide kolektiboa). Kontzientzia-askatasunaz ariko bagina, ondorio berorretaraxe helduko ginateke.

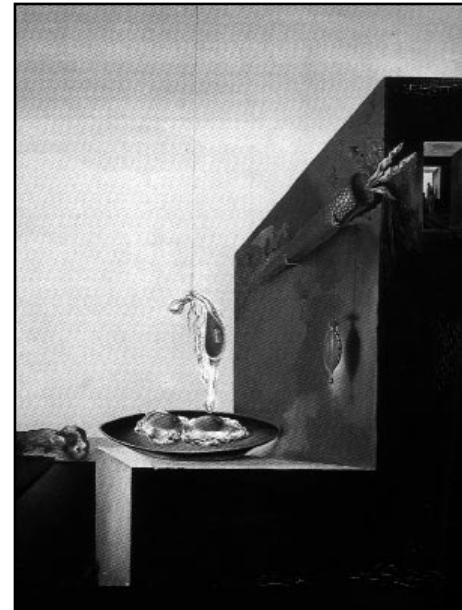
Politikan parte hartzeko eskubideak, alderdi politikoak, sindikatuak edo erakundeak sortzekoak izaera indibidual ukaezina dauka: batetik, alderdi, sindikatu edo erakunde horiek sortzeko eskubidea dago; bestetik, horietako kide ez izateko 'ukapenezko eskubidea' deituko genukeena. Aldi berean, ordea, aipatu sindikatu, alderdi eta erakundeen eskubide kolektiboa da.

Hezkuntza-eskubidea ere ez dago ulertzerik norbanakoaren ikuspegitik soilik begiratura: kolektiboki aldarrika daiteke. Eta gizartearen eskakizunek erabakitzen dute, finean, eskubide horren edukia.

Hezkuntza-eskubidea ez da, beraz, norbanakoen eskubidea soilik.

Jabetza-eskubideak ere mugaturik dauka bere eginkizun sozialak. Ez da, beraz, norbanakoen eskubide hutsa. Gizarteak mugatu egiten ditu herritarren eskubide indibidualak horien funtzio soziala finkatzean. Gizartea, hortaz, norbanakoaren aurrean jartzen da eta haren askatasuna zedarritu egiten du. Zenbait ondasunen gainean ez dauka eskubiderik herritar partikularrak, botere publikoek edo gizarteak baizik: horra herri-edo auzo-basoak, partzoneriak eta beste zenbait adibide.

Bestelako kontua da honakoa: ba ote dauka eskubiderik gizarteak, herritarren eskubideak arautzean, horien arteko bereizketa diskriminatzailea egiteko? Estatuak halaxe egiten du gaur egun, bertakoak eta atzerritarrek bereizten baititu. Gurean ere gerta ote liteke horrelakorik? Gutxiengoaren eskubideak

aintzat hartzen ez dituen ordenamendu juridikorik sortzea litekeena ote hemen ere?

6.2. Oinarrizko zuzenbideak eta diskriminazioa.

Hainbat hausnarketa egin nahi nituzke gai honen inguruan. **Gizakiok ez ditugu eskubide berberak izaten kasu guztietan.** Beste batzuetan, berriz, eskubide berberak edukitzeak ez ditu ondorio berberak ekartzen, zein egoeratik abiatzen den. Ez ditugu eskubide berberak zerga-dirutan kopuru desberdinak ordaintzen ditugunean, edo udalerrri jakin batean erroldatu beharra daukagunean halako zerbitzu publiko dohainik jasotzeko. Eskubide berak edukitzeak ez du esan nahi guregan eragin berbera izango dutenik. Gazte magrebiar edo asiarrak bat Euskal Herrira bizitzera etorri gero, ikasteko eskubidea izango du, baina ez bere jatorrizko hizkuntzan. Beraz, hemengo gazte baten eskubide berbera izango du kanpokoak, baina ez da benetako berdintasuna izango: oso egoera ezberdinetatik abiatzen dira bata eta bestea.

Adibide hauek azaltzen digutenez, **batzuetan diskriminazioa eragin dezakete eskubideek**, horiek arautzeko eragatik. Horixe gertatzen da gizarteko hainbat sektoreren alde diskriminazio positiboko neurriak hartzen direnean, edo neurri horiek aplikatzerakoan, kasu batzuek eta besteek abiapuntu oso desberdinak badituzte. **Horrelakoetan, arazoa ez da izaten arautze-diferentzia edo arauaren eraginaren arteko aldea, beste honakoa**

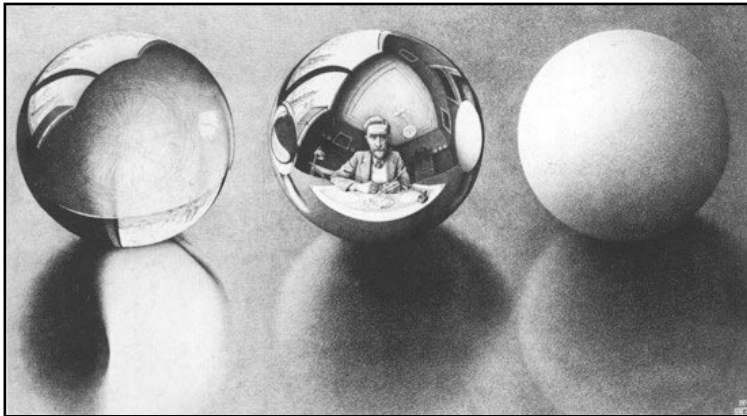
baizik: diskriminaziorik ez sortzea.

Diferentziak, aldeak, arazoizkoak badira, ez dago diskriminaziorik. Eta arazoizko izateak kontrol-mekanismoak –epaitegiak– eskatzen ditu. Eta mekanismo horiek aplikagarri ez direnean eta legegileak diferentzia horiek antzematen dituztenean, eztabaida politikorako eta alternatibak aurkezteko aukera egon behar du.

Laburbilduz, **ez zait iruditzen pertsonen jatorria dela-eta Euskal Herrian herritarren arteko diskriminaziorik eragiten duten eskubide-arauketarik dagoenik edo proposatzen denik, edozein gizartetako ohiko arazoez landa.**

6.3. Eta gai hauei nazioarteko ikuspegitik begiratuta, zer?

Etxe barruko ikuspegitik begiratuta egia dena are gehiago da nazioartekotik ikusita. Nazioarteko zuzenbideak estatuen barne-arazoetan muturra ez sartzeko eskubidea bermatzen du, hots, erakunde publiko bati (estatuari) eskubidea aintzatesten dio. Lurralderen bat botere kolonialaren pean badago, herritarren eskubideak eta eskubide kolektiboak ari direla urratzen esan ohi da. Eskubide kolektiboak diogu, kolektibitate horrek ezin duelako halakotzat jardun; eskubide indibidualak, berriz, herritarrek kolektibitate horretako egituretan eta horko prozedurekin erabiltzen dituztelako eskubideak. Estatuak, hortaz, eskubideak bereganatzen dituzte (baita kolektibitateek ere, maila apalagoan). Eta hori egitean, ez

al dira eskubide kolektiboen jabe bihurtzen?

Elkarren osagarri dira, beraz, eskubide kolektiboak eta norbanakoak. Zaila da batzuen berri azaltzea besteen aipamenik egin gabe. Eta harreman dialektikoa sortzen da beti batzuen eta besteen artean. Eskubideen izaera indibiduala areagotuz gero, berriz, kolektiboen eskubidea arriskuan izan liteke, ez baitago eskubiderik botere publikoen antolakuntza eta bitartekaritzarik gabe. Aitzitik, izaera kolektiboa areagotzen bada, norbanakoak eskubidea izan liteke arriskuan. Etengabeko elkarri egokitzeko harremana da eskubide kolektiboen eta indibidualen artekoa. Harreman horrek eskubideen interpretazio ezberdinak eragiten ditu, eta, batez ere, une historiko bakoitzean harreman hori finkatzeko prozedura demokratikoak eskatzen ditu, baita eskubideak errespetarazteko berme politiko eta judizialak ere.

Eskubide kolektiboen – eskubide indibidualen arteko tirabira horretan bada nabarmentzen den gai bat: autodeterminazio-eskubidea. Eskubide kolektiboa da autodeterminazioa, halako

komunitateri onura dakarkiona eta komunitate horrek nahi duen erregimen politikoa libreki bereganatzeko daukan askatasunaren adierazgarri. Autodeterminazio-eskubidea, horrenbestez, beste eskubide batzuen *prius* modukoa litzateke. **Izan ere, autodeterminaziorik gabe**

nekez egon liteke boto-eskubiderik edo partaidetza politikorako eskubiderik.

Horrela dio, gainera, nazioarteko ordenamendu juridikoak.

Autodeterminazioa kolonialismoaren pean egon diren herriei bakarrik aplikatu behar omen zaiela, berriz, eskubidearen definizioan ikuspegi inperialista agertzea besterik ez da.

Historiak berak berrikitan erakutsi digunez, Alemaniako herritarrek autodeterminazio-eskubidea erabili dute bere herria bateratzeko; txekiarrek eta eslovakiarrek, berriz, elkarrengandik bereizteko. Kanadako Auzitegi Gorenak ere bide horretatik jo du, Quebeceko erreferenduma printzipio demokratikoaren ondorio dela onetsi baitu. **Horixe baita, finean, autodeterminazio-eskubidea: printzipio demokratikoaren berrespena...**

Gai honen inguruko eztabaida proposatzea, printzipio demokratiko hau bermatuko duen prozesu politikoa eskatzea ez da, inondik ere, esentzialismoa. Esparru politiko berria erabakitzeko aukera planteatzen denean honako aukera hauek jartzen dira mahai gainean:

Esparru politiko berria erabakitzeko aukera planteatzen denean honako aukera hauek jartzen dira mahai gainean: independentzia, burujabetza edo nolabaiteko autonomia nahi den erabakitzea

independentzia, burujabetza edo nolabaiteko autonomia nahi den erabakitzea. **Ez da zilegi aldarrikapen politiko hori estereotipo merkez estaltzea eta "nortasun-, nostalgia- eta biktimismo-zama"egozte.**

Planteamendu politiko hauek paternalismoaren bidez barregarri bihurtu nahi izatea ere ez da zilegi, "estatu erakunde zaharkitua da" eta antzekoak esanez. **Estatuak bere horretan jarraitzen du eta bera da protagonista nazioarteko ordenan.** Euskal estatu independente batek zentzu handirik ez leukakeela usteko du zenbaitek. Zilegi da hori uste izatea, baina inork ez dezala galdera egin aurretik erantzun. Euskal gizarteak erabaki behar du gai horietaz guztietaz; berak erabaki behar du zein estatus politiko berri nahi duen eta nola planteatu nahi duen.

Euskal herritarrok gure geroa guk geuk erabaki behar dugula, horra zer dioen printzipio demokratikoak. Ez da demokratikoa Euskal Herriaren borondatea estatu espainiar osokoa murgiltzea eta Euskal herriaren estatus politikoari buruzko erabakia Espainiako herriari dagokiola esatea. **Herri honen, Euskal Herriaren, etorkizun politikoa finkatzea bere herritarrei dagokie soil-soilik. Beste kontu bat litzateke estatu espainiarrarekin negoziatzea legez erabaki diren aukeraren edo aukeren inguruan.**

Herritarren nortasun-beharra asetzen duten egitura politikorik gabe ezin da bizi, ezin da egituratu, gizartea. Erakunde bat existitze hutsaren ondorio da nortasuna;

aldi berean, gizaki guztiok daukagun ahalmena, adar asko dituen. Nortasun politiko edo kulturalaz gain badugu, izan ere, nortasun erlijioso, sexuala, gastronomikoa... Kontua ez da nortasun horiek ukatzea, zibilizatzea baizik. Eta horretarako ez dago demokraziaren arauak betetzea baino ezer hoberik. Kanadako Auzitegi Goreneko epaiak dioen legez, Quebeceko herritarren erabakia aintzat hartu beharra dauka Kanadak. Jakina, kontsultaren emaitza aintzat hartu beharrekoa bada, **kontsulta bera egitea eskubide demokratikoa da eta horri ez dago ezer kontrajartzerik. Eta hala egingo balitz, Euskal Herriaren eskubide kolektiboa ez ezik bertako herritarrek bere geroa askatasunez erabakitzeko duten eskubidea ere urratuko litzateke.**

7. Ondorio gisara.

Zuzenbideaz eta demokraziaz hausnarketa laburra ere egin nahi nuke, azkenik. Berandu heldu da zuzenbidea botere publikoen arautze-alorrera, eraginkortasun-maila ezberdinaz heldu ere eremu edo arlo bakoitzera. Estatuaren arteko harremanak eta estatu bakoitzeko botere publikoen artekoak arautzen ditu Zuzenbide Publikoak eta honen adar bakoitzak. Arautze horiek, berriz, herritarren eskubideak, taldeek boterearekin eta euren artean dituzten harremanak artatzen dituzte. Bilakaera guztiz ezberdinak izan ditzake zuzenbidearen garapenak; prozesu

kritikoak izan ditzake, eta, bestalde, horren lorpenak ezdira inoiz behin betikoak izaten.

Ekialde hurbileko gatazkan, adibidez, egundoko jipoia ari da jasotzen zuzenbide humanitarioa. Informazio-askatasuna mugatua –erabat ezabatua ere– egoten da gatazka beliko eta politiko askotan. Gureari dagokionez, giza eskubideen urratze ugari egiten du aginteak oraindik ere: torturak bere horretan jarraitzen du. Demokrazia marketing politikoa besterik ez da sarritan; informazio-askatasuna, berriz, boteretsuen jokoak: kazetaritza zurikeria hutsa ari da bihurtzen (amarillismo esaten diote gaztelaniaz).

Boterearen erabilera, botereen arteko harremana, juridikotu egin nahi ditu Zuzenbide Publikoak, arau juridikatzaila horiek errespetatzeak ematen baitio zilegitasuna botereari. Ordenamendu juridikoak egonkor, aurreikusteko modukoa... egiten du boterea; segurtasun juridikoa sortzen du, azken batean.

Botereen arteko harremanak arautzeak honako arazoa dakar: arauen interpretazioa eta hori egin behar dutenen organoak zein diren zehaztea. Izan ere, ez dira gauza bera harreman bat juridikotzea eta judizializatzea. Erakunde juridiko asko juridikotzea badago; ez, ordea, judizializatzea. Zuzenbideak praktikan aurkitzen du sarritan islapena, baina ez behartzeko neurriengatik, gizarteak onartua duelako baizik, kultura juridiko-demokratikoa badagoelako gizartean.

Konplexutasun berezia du arau juridikoen interpretazioak, konstituzional mailakoenak batik bat, egitura politiko demokratiko

ororen azpian –esplizituki edo implizituki– izaten diren printzipiozko arauengatik. Ordenamendu juridikoak giza duintasuna edo demokrazia dituela oinarri esaten denean, arazo larria izaten du esku artean testu horren interpretazioa egin behar duenak, haren irismena finkatu beharra baitauka. Bestalde, zenbait printzipioren –giza duintasuna edo demokrazia, adibidez– interpretazio gordina ezin da egin: kontuan izan behar da interpretazioa egiterakoan ideia edo printzipio horien bilakaera eta aplikatzen diren testuinguru soziala. Ez litzateke zilegi honakoa esatea: gure ondorengo belaunaldiak zeruertz politikoa mugatuta daukatela gaur egungo ordenamenduaren interpretazio zorrotza dela eta. Oraintxe genioenez, printzipioek garrantzi berezia dute konstituzioetan.

Idea horiek guztiak gaur egungo Euskal Herrira ekarrita, honakoa eskatzen du printzipio demokratikoak: gure etorkizun politikoaz kontsulta egiteko aukera onartzea, kontsultako emaitzak aintzat hartzea eta horri dagozkion ondorioak ateratzea. **Kontsulta egitea ez dago demokratikoki galarazterik; emaitza, berriz, ezin da nolanahi ezarri. Euskal Herriak eta estatu espainiarrak elkarrekin negoziatu beharko lukete egoera honen irtenbide egokiena.**

Fede ona izan behar du gidari aipatu negoziatioak, kontsulta debekatzeko ahaleginak edo horren emaitza aintzat ez hartzeak ezabatu egingo bailuke hori egiten duen boterearen legitimotasuna. Estatu espainiarrari dagokionez, legitimotasun-galerak ez du esan nahi

justifikatuta legokeenik edozein ekimen politiko mota: jarduera politikoak baketsua izan behar du beti, nire iritziz.

Estatuaren legitimotasun-galerak ondorio garrantzitsuak izan litzake bai nazioartean bai gure herrian bertan.

Estatuak kontsulta egitea debekatuko balu, edo horren emaitza aintzat ez hartzea erabakiko balu (horixe da Kanadako zenbait politikarik proposatzen dutena Quebeceko egoera dela eta), legitimotasuna emango lioke horrek alde bateko sezesio-aldarrikapenari.

Bere etorkizuneko egituraketa politikoaz Euskal Herriak bidezko deritzona erabakitzea ahalbidetu egiten du demokraziak, baita horrekiko errespetua eskatzen ere. Ez dago gaur egun horren aurka aurkezteko moduko argudio legitimorik. Quebecen posible izan denak (eta denak) ez dauka zertan ezinezkoa izanik Euskal Herrian.

BIBLIOGRAFIA

SADABA, Javier. Euskadi, Nacionalismo e izquierda. Talasa, Madrid, 1998.

RUBERT DE VENTOS, Xavier. De la identidad a la independencia. Anagrama, Barcelona, 1999.

LACASTA-ZABALZA, José Ignacio. España uniforme. Pamiela, Pamplona, 1998.

CRAWFORD, James (ed). The Rights of Peoples. Clarendon Press, Oxford, 1998.

FENET, Alain (dir.). Le droit et les minorités. Analyses et textes. Bruylant, Bruselas, 1995.

HALL, John A. E IKENBERRY, G. John. El Estado. Alianza, Madrid, 1993.

MOORE, Margaret (ed). National Self-Determination and Secession. Oxford University Press, Oxford, 1998.